

Paratext v Antidotarium Cassoviense (1732)

František Šimon

Katedra klasickej filológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach

V roku 1732 vyšiel v Košiciach spis známy pod menom Antidotarium Cassoviense, ktorý predstavuje prvý pokus o liekopis na uhorskom území. Tento je veľmi stručný, v kvartovom formáte má 28 strán. Príspevok sa venuje paratextu Košického antidotária. Obsahuje preklad všetkých jeho častí z latinčiny do slovenčiny ako aj komentár k nim. Časti paratextu sú titulná strana, predslov, dodatok, schválenie lekárov a kolofón. V predslove sa menujú dva dôvody vydania, snaha obnoviť dobré meno mestskej lekárne, druhá, pomôcť zdraviu čitateľa, mesta Košice a celého Horného Uhorska. V paratexte sa trikrát spomína odstránenie starých, neúčinných liekov, ktoré boli dokonca spálené na verejnosti. Autor textu, provizor Thauranti, prosí čitateľa, aby dôveroval tomuto dielu a vyzýva ho na spoluprácu.

Kľúčové slová: dejiny farmácie, farmácia 18. storočia, liekopis, Slovensko, mestská lekáreň v Košiciach.

Paratext in Antidotarium Cassoviense (1732)

In 1732, a work known as Antidotarium Cassoviense was published in Košice, which represents the first attempt at a pharmacopoeia in the territory of Hungarian kingdom. It is very brief, with 28 pages in quarto format. The paper deals with the paratext of the Košice Antidotarium. It contains a translation of all its parts from Latin into Slovak as well as a commentary on them. The parts of the paratext are the title page, the preface, the appendix, the approval of the doctors and the colophon. The preface names two reasons for the publication, one, to try to restore the reputation of the city pharmacy, the other, to help the health of the reader, the city of Košice and the whole Upper Hungary. The paratext mentions three times the removal of old, ineffective medicines, which were even burned in public. The author of the text, the provisor Thauranti, begs the reader to trust this work and invites him to cooperate.

Key words: history of pharmacy, 18th century pharmacy, pharmacopoeia, Slovakia, city pharmacy in Košice.

Úvod

Začiatkom osemnásteho storočia existovali v Košiciach dve lekáreň, jedna jezuitská a jedna mestská. Túto v roku 1731 prenajali lekárníkovi Jánovi Krištofovi Thaurantimu (1, 2). V Archíve mesta Košice sa nachádza zoznam inventáru lekáreň nachádzajúceho sa v nej pri jej preberaní dňa 10. marca 1731, ktorý obsahuje okrem samotných liekov aj inštrumentárium a zoznam kníh (3). Thauranti o rok neskôr vydal v košickej jezuitskej tlačiarňi aj malý spis známy pod menom Antidotarium Cassoviense, ktorý predstavuje prvý pokus o liekopis na uhorskom území (4, 5). Začiatkom 17. storočia, teda pred vydaním Košického antidotária, sa na Slovensku používali dve nemecké farmakopey, Cordovo dispenzatórium (6) a Augsburská farmakopea (7), ktorá bola viackrát vydaná. V roku 1729 pribudol pre Habsburskú monarchiu dôležitý spis, Viedenské dispenzatórium (8, 9). O tri roky vychádza Košické antidotarium, ktoré je však veľmi stručné, v kvartovom formáte má 28 strán, okrem paratextu má

len 22 strán zoznamu samotných liekov. V rámci edície Opera pharmaceutica rariora belgického vydavateľstva Christian de Backer bolo vydané aj faksimile diela, podľa kolofónu vydania ide o kópiu jediného zachovaného exempláru v budapeštianskej Széchenyiho knižnici (10).

Paratext je literárnovedný pojem a termín, ktorého autorom je G. Galetti a označujú sa ním „spravidelné produkty [textu], ktoré sa líšia rozsahom a vzhľadom... [je to] prah, ktorý ponúka svetu možnosť buď vstúpiť dovnútra, alebo sa otočiť späť, nedefinovaná zóna medzi vnútram a vonkajškom“ (11). Konkrétne ide o informácie z titulnej strany, rôzne druhy predhovorov a príhovorov, dedikačné listy mecenášom, dedikačné básne, poznámky, index, obsah. Za epochu paratextu sa považuje raný novovek (12).

Príspevok sa venuje paratextu Košického antidotária, ktorému sa v literatúre venovalo menej pozornosti. Obsahuje preklad všetkých jeho častí z latinčiny do slovenčiny ako aj komentár k nim. Časti paratextu